

PROGRAMA DE PREVENCIÓ DE LES AGRESSIONS SEXUALS DES D'UNA PERSPECTIVA DE GÈNERE I D'EDUCACIÓ SEXUAL

TREBALL FINAL DE GRAU

Andreu Espinosa Lafuente

30 de maig 2014

Agraïments:

*Als meus pares i la meva germana
per la seva confiança i ajuda.*

*A la Maria, per donar-me tot el
seu recolzament cada dia.*

*Al Pepe Tejada per donar-me
l'ajuda i llibertat necessària per a
realitzar aquest treball.*

Gràcies a tots,

Andreu.

INDEX

1	INTRODUCCIÓ	4
2	MARC TEÒRIC	7
2.1	MARC TEÒRIC DE REFERÈNCIA.....	7
2.2	PROGRAMES ACTUALS.	18
3	MARC TEÒRIC APLICAT	22
3.1	PROPOSTA DE TREBALL.....	22
3.2	DETECCIÓ NECESSITATS.....	24
3.3	DISSENY DEL PROGRAMA.....	33
4	CONCLUSIONS	38
5	BIBLIOGRAFIA	40

1 INTRODUCCIÓ

Des de ben petit m'han fascinat les pel·lícules d'espies i tot el món ocult de la seguretat en nom de la prevenció. Sempre creia que la prevenció era la millor arma que tenia l'ésser humà per a evitar haver de solucionar una cosa posteriorment i evitar alhora tots els mals que s'haguessin pogut causar per no intentar afrontar un problema abans que es desenvolupés. Per tant, considerava la prevenció com l'eina que podia combatre els diferents problemes que la societat pogués tenir en quant a seguretat. És veritat que també em fascinaven els perfils criminals i que aquests només podien fer-se un cop s'havien estudiat els primers crims, però alhora els entenia com una eina per a una segona prevenció: aturar els criminals abans que tornessin a delinquir. Per això des de ben petit havia volgut estudiar criminologia (segurament des d'una visió més americana i idealitzada pels films de Hollywood o les series americanes). Fins aquí podríem dir que arriba la meua primera etapa de contacte amb la criminologia, la seguretat i la prevenció. Una primera etapa on la seguretat i la prevenció podien estar per sobre, en certs casos, de la llibertat i el coneixement. Una actitud paternalista que buscava la justificació del control i el secretisme en la seguretat i la prevenció.

Però mentre anava madurant com a persona la meua visió idealitzada de la seguretat i la prevenció també va madurar. Ja no veia sols la prevenció com una eina de seguretat nacional ni de seguretat de les potencials víctimes sinó que vaig començar a veure la prevenció també com una eina per evitar la creació de futurs delinqüents. Així va ser com vaig entendre que la millor prevenció era aquella que no sols donava seguretat a les víctimes sinó que també ajudava als potencials transgressors a evitar els seus impulsos criminals. Així doncs vaig començar a veure els agressors com a víctimes també de les seves distorsions cognitives i errors de pensament. Vaig entendre que la societat en el seu conjunt ha de donar les eines necessàries a tots els seus membres per evitar caure en la delinqüència. Aquí va ser quan vaig aprendre una lliçó cabdal: la prevenció era una matèria multidisciplinària. Em va caure un mite de la infància: la prevenció era una eina més gran que la seguretat (per tant les forces de seguretat pública) tenien al seu abast per evitar el patiment de les víctimes i fer desistir els delinqüents. Però no! Aleshores, analitzant les diferents tipologies criminals i les respostes dels seus autors, vaig entendre

que el coneixement, la capacitat de fer raonaments sense distorsions, que la capacitat de viure dignament, etc ... Són realment les veritables eines de la prevenció.

Així vaig arribar a la conclusió que la prevenció no era una dificultat física que el delinqüent es trobava alhora de dur a terme els actes criminals, sinó que la prevenció era ensenyar els coneixements, posar al seu abast, tots els mecanismes per al seu desenvolupament com a persona: hem d'eliminar la discriminació de gènere per evitar les agressions sexistes de qualsevol tipus, hem de lluitar contra la pobresa que pot dur a la marginalitat, drogues i la delinqüència, hem de combatre l'egoisme, l'avarícia, el menyspreu pels drets i vida dels altres, ... Combatre tots aquests factors és feina de la prevenció. Perquè la prevenció no és minvar la seguretat, la prevenció és ampliar els coneixements. La prevenció és canviar la nostra manera de pensar i fer-la més saludable, més respectuosa, més generosa, més col·lectiva.

Bé, un cop explicat el per què he escollit l'àmbit de la prevenció caldria dir que m'ha dut a fer un treball d'agressions sexuals. Aquestes, com qualsevol acte criminal, són totalment rebutjables, però aquestes, a diferència d'altres actes criminals com ara la corrupció, tenen un gran impacte social.

La societat ha anat desenvolupant eines per intervenir en aquests casos i per exemple la víctima, amb major o menor eficàcia, té programes de suport. Per altra banda, els agressors tenen programes d'intervenció un cop estan a la presó (cal recordar que tots els programes a la presó són d'assistència voluntària). Però són suficients aquests programes d'intervenció? Per un "obsessiu" de la prevenció i del coneixement com jo no. Amb això no vull dir que no estigui d'acord amb aquests programes o que dubti de la seva efectivitat – cosa que també posaré en dubte si se'm permet – sinó que em pregunto per què aquests programes no poden aplicar-se abans. I aquí és on es desperta el meu interès sobre el tema: s'ha de poder donar les eines/coneixements necessaris, tant a potencials víctimes com als potencials agressors, per a intentar prevenir que qualsevol acte d'agressió sexual es dugui a terme.

No sóc un il·lús que creu que assolirà amb aquests programes una taxa d'agressions sexuals del 0%, però sí una persona que creu en la rehabilitació. Si els programes d'intervenció poden funcionar, per què un programa de prevenció, amb millors condicions inclús – cal recordar que els programes d'intervenció s'apliquen a les institucions penitenciàries i, personalment, no sé si aquest és el medi més adient per

rehabilitar persones – no podria fer-ho? I aquí és on finalment va sorgir el meu interès per intentar trobar mecanismes que ajudessin a totes les parts, víctimes i agressors, a saber identificar aquestes situacions, a saber prevenir-les però també a saber com afrontar-les. És important que les víctimes sàpiguen identificar situacions de risc, quines conductes poden o no tolerar, quin és el seu paper i com es poden afrontar aquestes situacions. Però els potencials agressors també juguen un paper important en la prevenció. Ells han d'eliminar tots aquells mecanismes psicosocials que els duen a les distorsions cognitives i justificacions explicatives dels seus actes.

Com a societat no poden obviar la nostra responsabilitat en la creació de delinqüents i, per tant, tampoc podem obviar que és feina de tots eliminar aquests factors, potser inconscients, però facilitadors de la criminalitat. La prevenció i el coneixement d'uns valors socialment més justos poden combatre realment una gran part de la delinqüència.

Així doncs, els meus objectius en aquest treball són:

- Analitzar els programes actuals de prevenció de les agressions sexuals.
- Analitzar la teoria existent sobre els orígens de les conductes dels agressors sexuals.
- Realitzar una proposta de programa de prevenció primària per combatre l'aparició d'aquestes conductes destinats a adolescents, a partir d'un estudi de necessitats d'educació sexual i de gènere a l'ESO.

2 MARC TEÒRIC

2.1 MARC TEÒRIC DE REFERÈNCIA.

Les agressions sexuals sempre han estat present en la nostra vida. Antigament l'abús sexual dels esclaus per part dels seus amos era una cosa ben normal i integrada en la societat. Posteriorment va passar a ser una pràctica que, tot i ser més o menys oculta, era acceptada si ho feien els homes ja que o les dones els hi pertanyien i aquestes sempre havien de complaure el seu desig sexual o si més no aquestes l'havien provocat. El menyspreu per les dones i el domini que havia d'exercir l'home vers aquesta ha estat sempre una constant i una excusa per aquest tipus de pràctiques delictives. Ja en l'època més moderna es pensava que les agressions sexuals només es donaven en certs estaments socials, més marginats, o en societats menys desenvolupades i primitives. Així doncs les agressions sexuals no van adquirir la importància que es mereixien fins fa relativament poc i el seu gran impacte social va ser gràcies en gran part al moviment feminista que va fer una gran feina per fer públiques les dades que mostraven com un percentatge important de la població, en un moment o altra de la seva vida, havia patit algun tipus d'abús sexual. Ara ja té un impacte social molt gran i un rebuig social de les mateixes característiques.

Cosa similar passa amb els agressors. En un principi no s'havien estudiat els possibles motius que duïen a aquests a cometre tals actes. La primera reacció, i la més primitiva, era castigar-los amb severitat. La castració física n'és un exemple. Tothom veu a l'agressor sexual com un monstre sense cap possibilitat de rehabilitació i sovint se'l titlla de patir alguna psicopatologia mental que el fa insalvable. Actualment se'ls ha estudiat més i s'ha vist que la gran majoria poden reaccionar favorablement davant d'un programa d'intervenció per controlar els seus impulsos i canviar els seus mecanismes cognitius. Primer analitzarem l'etiologia del agressors sexual. A continuació veurem una, de tantes, classificacions que es fan dels agressors sexuals i les seves característiques. Aquesta classificació ens ajudarà a veure si hi ha semblances entre les diferents tipologies, i posteriorment passarem a analitzar les teories més importants sobre aquest perfil de criminals i què els pot haver dut a cometre agressions sexuals. Finalment, intentarem assentar les bases per a la creació d'un programa de prevenció –

primària – encarat als joves adolescents per intentar prevenir potencials agressors en un futur.

Etiologia de la delinqüència sexual segons W.L. Marshall (2001)¹

La teoria sobre l'etiologia dels agressors sexuals de Marshall parteix de la base de la vulnerabilitat de l'individu en el seu desenvolupament – procés de socialització –. Segons l'autor, hi ha diversos factors que si no es troben correctament desenvolupats per a l'individu, la seva pròpia vulnerabilitat com a persones en desenvolupament els pot dur, entre d'altres coses, a cometre agressions sexuals per resoldre els seus problemes interns.

Segons Marshall, els factors que explicarien aquest incorrecte desenvolupament personal que afectarien a la vulnerabilitat que predisposa a l'individu són:

A) Influències biològiques.

Segons l'autor és innegable que tant l'impuls sexual com l'agressió són dues característiques innates dels mamífers. Ha estat demostrat que ambdós impulsos s'activen mitjançant les mateixes connexions neuronals: els esteroides sexuals. La diferència entre els que segueixen aquest impuls més animal i els que no radica en els mecanismes apresos per tal de controlar aquests impulsos. Sembla ser que els comportaments sexuals en les primeres etapes de l'adolescència són predictors fiables de la delinqüència sexual adulta (Cortoni i Marshall 1996²).

Per a Marshall l'etapa més important per aprendre a controlar, expressar i canalitzar aquests impulsos és en la pubertat ja que és en aquesta època on aquests nivell hormonal s'activen i són més alts. És en aquesta època, doncs, on l'individu vulnerable ha d'aprendre a controlar aquests impulsos (agressió i sexe) i saber-los separar l'un de l'altre: l'agressió del sexe, i el sexe de l'agressió.

B) Factors ambientals.

1. Experiència en la infantesa.

¹ Marshall, W.L. (2001) *Agresores sexuales*. Barcelona. Ariel.

² Cartoni, F; heil, P i Marshall, W.L. (1996). *Sex as a coping mechanism and its relationship to loneliness and intimacy deficits in sexual offending*. Ponència presentada al 15è Annual Research and Treatment Conference of the Association for the Treatment of Sexual Offenders, Chicago.

Segons l'autor les relacions paterno – filials tenen una gran importància en l'etiologia de la delinqüència sexual. Una mala relació paterno – filial pot facilitar el desenvolupament de delinqüents sexuals. Aquests no s'identifiquen generalment amb els seus progenitors.

El context familiar al qual fa referència l'autor seria aquell on els menors són constantment i durament castigats, moltes vegades per motius que no tenen res a veure amb el seu mal comportament (Rada 1978)³. Viuen en una situació familiar d'abús, on els pares són agressius, alcohòlics i tenen problemes amb la llei. Per tant els seus fills acabarien reproduint els mateixos comportaments que els pares.

2. Vincles paterno – filials.

Segons l'autor si la relació paterno – filial és bona, el menor aprendrà que les relacions amb altres persones també poden ser-ho, en canvi, si la relació és dolenta aquest assumirà que les relacions interpersonals poden ser problemàtiques. Els nens amb la seva relació amb els pares no sols aprenen què poden esperar de les relacions amb els altres sinó que també les actituds i les conductes que faciliten o impedeixen l'establiment de lligams afectius. Un vincle emocional insegur pot provocar en el subjecte una gran falta d'autoestima, escasses habilitats de resolució no agressives den els problemes i pobres relacions interpersonals.

Podem dir que hi ha 3 tipus de relacions paterno – filials que reflecteixen la sensibilitat del cuidador vers el nen (Ainsworth 1978⁴):

- A. *Segur* → Quan els pares són efectius i sensibles amb el nen, aquest desenvolupa una manera segura de relacionar-se amb els altres. És més sociable i empatitza més amb la gent que l'envolta.
- B. *Evitatiu* → En aquests casos, la relació paterno – filial és pobre, els pares estan absents, els rebutgen o són insensibles a les seves necessitats. No són efectius o tenen dificultats per mostrar atenció cap als seus fills. Els fills quan són adults no mostren forts vincles amorosos amb ningú.

³ Rada, R. T. (1978). *Clinical aspects of the rapist*. New York, Grune & Stratton.

⁴ Ainsworth, M.D.S i companyia (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the Strange Situation*. Hillsdale, NJ, Lawrence Erlbaum.

- C. *Ansiós* – ambivalent → En aquest cas, la relació paterno – filial també és pobre. Pel que fa a l'historial del fill en l'edat adulta en les relacions, aquestes són caracteritzades per la seva superficialitat i brevetat.

Marshall assenyala que els delinqüents sexuals es troben mancats de relacions estretes en les seves vides i que com a conseqüència es senten sols. Aquest sentiment de soledat és important ja que la soledat emocional és un fort predictor de la ira i la hostilitat general, de l'hostilitat específica vers les dones i, finalment, de l'agressió no sexual.

L'autor també menciona el treball de Bartholomew⁵ (1993) que va distingir entre 4 estils diferents d'afecció entre adults, però que tindria els seus orígens en la infància:

- A. *Segur* → Aquí els pares mostren amor, recolzament, confiança i interactuen amb els fills. Es fomenta el respecte, les tècniques no agressives de resolució de conflictes. Els fills confien en la seva capacitat de donar i rebre amor, es relacionen adequadament i pensen que els altres també poden estimar. Són capaços de tenir forts lligams afectius.
- B. *Insegur* → Aquí les relacions són abusives o els pares són incoherents amb la disciplina, aparenten no sentir cap afecte o amor cap als fills i els hi mostren rebuig o indiferència. Això crea en el fill una visió negativa d'ells mateixos, dels altres o ambdues coses. Acostumen a fracassar en les relacions interpersonals, no tenen les habilitats socials de resolució no agressiva dels problemes i tenen dificultat per afrontar els problemes. No empatitzen amb la resta. Els delinqüents sexuals és més probable que desenvolupin una de les següents relacions afectives. Podem diferenciar:
- 1) *Estil preocupat* → Fa referència a aquelles persones que no es veuen dignes d'inspirar amor però sí reconeixen aquesta qualitat en els altres. Desitgen establir relacions afectives i vincles emocionals, però acaben fent-se enrere per por al fracàs quan una persona se'ls acosta massa.
 - 2) *Estil temorós* → Es caracteritza per ser una persona que no creu que hagi de ser estimada i que dubta que la resta pugui estimar. Busca relacions superficials.

⁵ Bartholomew, K (1993). *From childhood to adult relationship: Attachment theory and research*, a S. Duck (ed.), *Learning about Relationships: Understanding Relationship Processes series*, vol. 2. Newbury Park CA, Sage Publications.

- 3) *Estil despectiu* → Es caracteritzen per tenir un autoconcepte molt gran però que infravaloren a la resta. Són explotadors en les seves relacions.

3. Factors socioculturals.

Els factors socioculturals poden fer que la persona vulnerable, en desenvolupament, pugui veure's atret per missatges de poder, control, agressivitat, dominació, entre altres, i que són enviats a través dels mitjans de comunicació: televisió, llibres, publicitat, pornografia,... Aquests missatges poden fer per exemple, creure que el sexe masculí ha de tenir uns patrons de comportament socialment establerts i els femenins uns altres. O que el sexe masculí ha de dominar el femení perquè aquesta és inferior al masculí, o una normalització de la violència, el poder i el control. Aquests missatges provoquen distorsions cognitives en aquestes individus insegurs i mancats d'autoestima. Aquestes distorsions cognitives són les que posteriorment els serveixen per justificar els seus actes i no sentir cap tipus de culpa o vergonya.

4. Experiències juvenils.

Les experiències sexuals durant la joventut també són una part important per a la teoria de Marshall. Per una banda perquè un grup important d'agressors sexuals diu haver patit abusos sexuals durant la seva infància i per altra banda, perquè sabem que els agressors sexuals comencen a masturbar-se abans i amb major freqüència que la resta de persones.

La masturbació és un element clau. S'ha de tenir present que segurament la masturbació és l'única manera que tenen aquest joves vulnerables sense les habilitats socials necessàries per a satisfer les seves necessitats afectivo – sexuals de fer-ho. A més la fantasia de les seves relacions afectivo – sexuals amb les distorsions cognitives abans esmentades fan que la masturbació – i la seva gratificació sexual – sigui un gran reforçador. Així doncs, podem dir que la masturbació ajuda als joves vulnerables de dos formes: a satisfer les seves fantasies sexuals amb distorsions cognitives i a reforçar-les, i

d'altra banda poden ser una via d'escapament patit per l'estrès de no poder afrontar les dificultats que se li poden presentar⁶.

Els abusos infantils, a part dels traumes que pot provocar al nen, també poden fer creure al nen que aquesta relació adult – nen sigui l'apropiada i, per tant, aplicar-la ell amb posterioritat. També pot provocar que el nen vegi que aquesta és la manera adequada per a aconseguir satisfer les seves necessitats.

5. Desinhibició i oportunitat.

La desinhibició pot ser tant un estat d'ànim com per una substància com l'alcohol. Així per exemple, segons Marshall s'ha demostrat que determinats estats d'ànims com la depressió, l'ansietat, l'estrès o la soledat, incrementen les tendències desviades dels agressors sexuals⁷.

En quant a la oportunitat podem dir que hi ha agressors que la busquen (planegen l'agressió) i d'altres que simplement se la troben fortuïtament (sense planificar-la).

Classificació agressors sexuals (Vázquez 2005)⁸

1. Agressors sexuals adults:

A. Psicòpata:

Comencen a actuar molt aviat. Normalment són heterosexuals. Solen ser agressors reincidents. Actuen més en ciutats que no en zones rurals. La majoria no busquen tractament això vol dir que rarament tenen antecedents psiquiàtrics. Tenen molta versatilitat en els seus crims, això vol dir, que tant poden cometre una agressió sexual com un delictes d'una altra tipologia o que canvien d'una actitud pro social a una antisocial fàcilment. Poden adaptar-se fàcilment en l'ambient que els hi toqui viure i fer-lo seu (per exemple la presó o la teràpia). Si no se'ls enxampa poden seguir cometent

⁶ Cartoni, F; heil, P i Marshall, W.L. (1996). *Sex as a coping mechanism and its relationship to loneliness and intimacy deficits in sexual offending*. Ponència presentada al 15è Annual Research and Treatment Conference of the Association for the Treatment of Sexual Offenders, Chicago.

⁷ Lusignan, R.; McKibben, A i Proulx, J (1996). *Relationship between affective components and sexual behaviors in sexual aggressors*, Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment, 8, pp. 279 – 289.

⁸ Vázquez Mezquita, B (2005). "Psicologia forsense". Madrid. (Cap. 3.2.) Síntesis.

agressions sexuals i convertir-se en un agressió serial. Tot i que tenen preferència per a les dones i les nenes, poden atacar indiferentment a un adult com a un nen. La víctima serà normalment desconeguda, i l'agressió serà premeditada i estudiada. La motivació sexual és secundària, ja que la principal és el control i el poder. Tant poden negar els fets dels quals se'ls acusa com fanfarronejar de que n'han comés més dels que la policia en té coneixement.

Són persones mancades d'empatia tot i que tenen la capacitat suficient d'entendre les emocions alienes i de forma racional tot i que tenen dèficit afectiu. Això implica que no les poden experimentar (les emocions) per molt que les puguin entendre i reproduir (sempre falsament encara que moltes vegades a la perfecció). Degut això no es coneixen tractaments efectius per aquests tipus d'agressors sexuals ja que en les teràpies aprenien com havien de comportar-se i què havien de dir encara que no ho sentien. Així que un cop eren lliures tornaven a agredir. Poden mantenir una doble vida perfectament, ningú se n'adona d'aquesta part més obscura del subjecte. Com a molt, els pocs que puguin tenir una relació íntima (no per tenir una forta relació afectiva sinó tenir molt contacte amb ell) poden notar aquestes deficiències afectives.

Aquests subjectes no gaudeixen de les relacions sexuals consentides ja que les avorreixen molt fàcilment. És aleshores quan comencen a buscar víctimes on el sotmetiment per la força de la víctima és la part més excitant. L'agressió acostuma a ser dura, i sol estar precedida d'un llarg procés de fantasies agressives reforçades amb la masturbació. Com hem dit anteriorment sol començar-se en l'adolescència. La perillositat d'aquests agressors sexuals s'agreuja exponencialment quan a més de psicòpats també són sàdics. Aleshores són agressors molt perillosos – més capacitat destructiva i més reincidència –.

El vincle paterno – filial en aquests casos es troba alterat, però manté una imatge sempre idealitzada tot i ser falsa. El subjecte pot descriure la seva relació amb els dos progenitors d'una manera fantàstica però si aprofundim més en el seu discurs acabarem descobrint que tot és una fantasia del subjecte i que en realitat el vincle paterno – filial es troba destruït.

B. Socials (oportunistes).

Dintre d'aquest grup d'agressors sexuals hi haurà tot aquell subjecte que, tot i no patir cap trastorn de personalitat o d'alteració relacionada amb una predisposició agressiva, acaba cometen una agressió o abús sexual degut a les seves distorsions cognitives sobre la dona i la sexualitat. És a dir, aquest subjecte té molt interioritzada la creença de dominació de l'home vers la dona i d'una forma extrema. Considera a la dona com un ésser inferior tant en l'aspecte físic com en l'intel·lectual. Per tant, és normal que la dona estigui sempre sotmesa a la voluntat de l'home i si aquesta és negués a satisfer la voluntat de l'home aquest podria utilitzar la força per sotmetre-la. Així doncs, quan una dona rebutja mantenir relacions sexuals amb ell, aquest subjecte es veu legitimat a utilitzar la força contra les víctimes.

A més de les distorsions cognitives sobre el sexe femení, també veu en ell signes de “provocació” que l'ajuden a justificar la pròpia agressió. Moltes vegades veu la pròpia negativa de la víctima com una provocació més d'aquestes. Per tant no sol negar haver mantingut les relacions sexuals sinó que el que passa és que sol donar una altra versió dels fets on aquestes han estat “desitjades” o “provocades” per la víctima.

Les víctimes solen ser conegudes i el delicte no sol estar premeditat. Aquest subjecte sol actuar sota alguna circumstància de desinhibició de la conducta – alcohol majoritàriament –. A diferència dels agressors psicòpates aquest tipus de subjecte utilitza la força mínima necessària per a sotmetre les víctimes.

Si se li aconsegueix fer veure que les seves creences cognitives són errònies – moltes vegades aquestes creences estan molt arrelades i és complicat – pot arribar a sentir culpa, assumir responsabilitats, i per tant pot respondre a un tractament d'intervenció cognitiva – conductual.

C. Psiconeuròtics (patològics).

Aquest tipus d'agressors solen utilitzar les agressions com un mecanisme de compensació ja que veuen que no tenen les capacitats socials necessàries per a establir relacions interpersonals i sexuals satisfactòries mitjançant els mecanismes socialment establerts. Aquesta manca d'habilitats/capacitats per establir aquest tipus de relacions provoquen al subjecte un gran estrès i malestar, sentiments que són desplaçats cap a la víctima en forma d'agressió.

Les víctimes poden ser conegudes o desconegudes i la agressió no està premeditada sinó que és una explosió interna d'aquest malestar o estrès que pateixen els subjectes. Aquests subjectes són capaços de sentir sentiments de culpa o vergonya un cop acabada l'agressió, per tant podem dir que l'aplicació d'un tractament pot ser eficaç en aquests casos.

D. Asocials (subculturals).

Es tracta de subjectes criats en ambients marginals on la violència està normalitzada i és vista com una forma de relació. Aquest tipus d'agressors solen cometre les agressions durant el transcurs d'un altre delictes, per exemple el d'un robatori amb força. Normalment no els manca empatia però sí que tenen distorsions cognitives vers l'ús de la violència, la manca d'habilitats socials pro socials i la forma de relacionar-se amb els subjectes que no estan dintre del seu reduït grup social.

2. Agressors sexuals de menors:

A. Pedòfils.

La pedofília segons el DSM – IV es troba dintre de les parafilies en la categoria de “Trastorns sexuals i de la identitat sexual”. Segons aquest manual la pedofília es defineix com a “fantasies recurrents i altament excitants, impulsos sexuals o comportaments que impliquen activitat sexual amb nens (de 13 anys o menors) durant un període no menor de 6 mesos. Aquestes fantasies provoquen en el subjecte un malestar clínicament significatiu o deteriorament social, laboral o d'altres àrees de l'activitat de l'individu”.⁹ La diferència d'edat entre l'agressor i la víctima ha de ser de 5 anys o major. Aquest punt és una mica conflictiu en el cas que l'agressor sigui menor d'edat.

Dintre dels pedòfils podem diferenciar dos subcategories. En general els dos grups es caracteritzen per tenir un gran temor a les relacions sexuals entre adults i dificultats en les relacions entre iguals. Això és degut a la baixa autoestima que posseeixen aquests subjectes i a la gran ira que senten vers el món adult. La pedofília sol manifestar-se aviat i s'estén a totes les edats. També pateixen distorsions cognitives que ajuden a justificar les seves accions i són incapaços de veure els menors com a víctimes.

⁹ DSM – IV “Trastorn sexuals i de la identitat sexual”. Parafilies.

En aquestes agressions els pedòfils no utilitzen la violència sinó que utilitzen altres mecanismes per abusar de les víctimes com poden ser l'engany guanyant-se la seva confiança o aprofitant-se de la seva situació de superioritat. Els agressors solen ser generalment algú pròxim a l'entorn del menor. Generalment els pedòfils solen tenir professions relacionades amb menors. Les dues subcategories de pedòfils són:

1. Primaris.

En aquesta tipologia de pedòfils els subjectes es caracteritzen per mantenir exclusivament relacions sexuals amb menors. Solen ser solters i tenir una tendència homosexual. Al tenir uns interessos, gustos i activitats limitades solen ser solitaris. No veuen les relacions sexuals amb menors com inapropiades ni nocives encara que puguin estar prohibides social i legalment. Tendeixen a planificar les agressions. Pateixen fortes distorsions cognitives i no posseeixen sentiments de culpa o vergonya.

2. Secundaris.

En canvi aquesta tipologia de pedòfils sí mantenen relacions amb adults – solen estar casats – i l'agressió normalment es deu a situacions d'estrès, d'abandonament matrimonial, algun tipus d'impotència ocasional, falta de desig,... Acostumen a tenir una orientació heterosexual. A diferència dels primaris aquests sí que veuen les relacions amb menors com unes conductes anòmales i les solen realitzar d'una forma esporàdica o impulsiva i no premeditada. Per tant, poden sentir posteriorment sentiments de culpa i de vergonya.

Les distorsions cognitives més comuns entre els pedòfils són:

- Les carícies sexuals no són realment sexe i per tant no es fa cap mal amb elles.
- Els nens no ho expliquen ja que les hi agrada el sexe.
- El sexe millora la relació amb el nen.
- Quan el nen pregunten sobre sexe significa que volen experimentar-lo.
- La pràctica del sexe és una bona manera per a instruir els nens en aquest tema.

- La falta de resistència física significa que el menor desitja el contacte sexual.
- El menor també gaudeix amb el sexe.
- Els contactes sexuals són una mostra d'estima cap al menor.
- Si no s'utilitza la violència no es crea cap trauma al menor.
- Tot i que la societat i les lleis ho prohibeixen el sexe amb menors no produeix cap dany.

B. Abusos incestuosos.

Parlem d'incest quan les relacions sexuals es produeixen entre membres d'una mateixa família. En els casos d'incest hauríem de veure primer de tot si l'incest és el problema de la família o si l'incest és sols una forma més de manifestar un maltractament molt més ampli.

L'agressor incestuós i la seva família s'han de tractar com un bloc emocional únic, ja que aquest tipus de família es manté cohesionada a partir de les necessitats no satisfetes dels seus membres, i en especial dels progenitors, els quals no poden o no aconsegueixen satisfer-se l'un a l'altre. Podríem dir que la família incestuosa és com una petita secta. Els membres de la seva família són inseparables i per tant el seu contacte amb exterior i social de la família és quasi inexistent. Els progenitors faran tot el possible per boicotejar qualsevol intent de qualsevol dels fills per emancipar-se de la família. L'aïllament de la família és necessari ja que així s'assegura que la família segueixi mantenint les seves distorsions cognitives respecte al tipus de relacions que existeixen sobre els seus membres. Normalment els casos de famílies incestuoses solen descobrir-se perquè un dels seus membres "aconsegueix" la suficient independència i contacte amb l'exterior de la família (per exemple una parella sentimental) amb la qual cosa veuen que la seva idea de família no era la correcta.

Els vincles paternals emeten un doble missatge. Mentre d'una banda es mostra cert rebuig cap als fills per altra banda hi ha una sobre atenció cap als fills. Hi ha una gran dependència vers la figura paterna i una gran dependència de l'estructura familiar vers aquest. L'altra figura important d'aquestes famílies és la mare que, tot i que no intervé en les relacions sexuals amb els fills, és coneixedora de les relacions incestuoses i mira cap a una altra banda. La mare sol estar més aïllada – ja sigui per incapacitació física provocada per una malaltia o per un aïllament emocional per la situació – tot i que

ahora mostra una gran dependència també del pare. La relació de la mare amb els fills és ambivalent: per una part són els seus fills però per una altra són partícips de les relacions incestuoses o, en el cas de les filles, són potencials competidores en l'amor afectivo – sexual del pare. Veiem doncs, com la figura del pare és una peça clau dels sistema de creences que la família ha desenvolupat. Sense ell aquesta família i les seves distorsions es desmuntarien. Les relacions incestuoses no es produeixen sols dels progenitors vers als fills sinó que també es donen entre els propis germans.

2.2 PROGRAMES ACTUALS.

Actualment, en el nostre país no trobem cap programa d'agressors sexuals en l'àmbit de la prevenció primària. Sí que és cert que podem trobar diferents programes que intervinguin en aquesta qüestió, però el cert és que cap d'aquests ho fa de forma primària. Ja sigui en menors, amb el Programa de Tractament de Delictes Sexuals per a menors del Departament de Justícia de la Generalitat, o en adults amb el Programa de Control de l'Agressió Sexual (SAC), tots aquests programes estan destinats a tots aquells agressors sexuals coneguts i condemnats.

Si donem un cop d'ull al **Programa de Tractament de Delictes Sexuals**¹⁰ en menors podem veure que els seus objectius i continguts són els següents:

¹⁰ *Programa de Tractament de les Agressions Sexuals*. Departament de Justícia. Generalitat de Catalunya.

Objectius	Continguts
• Promoure el reconeixement dels fets perquè pugui responsabilitzar-se dels actes de caire agressiu. • Potenciar la disposició envers el canvi per assolir nous valors i comportaments. • Millorar les habilitats socials relacionades amb els fets delictius. • Millorar les habilitats emocionals. • Millorar les habilitat cognitives. • Millorar les estratègies per a la prevenció de recaigudes. • Identificar el patró de comportament agressiu sexual personal. • Millorar el desenvolupament psicosexual corresponents al seu període evolutiu. • Incrementar les interaccions pro socials.	• Educació sexual i desenvolupament de la sexualitat. Idees errònies i estereotips més freqüents. • Clarificació de valors sobre comportament sexual abusiu i no abusiu; Autoavaluació. • Entrenament de l'empatia. Empatia vers la víctima. • Entrenament de l'assertivitat. Relacions interpersonals. • Autoestima i autoconcepte. • Pensaments i emocions. Comunicació d'emocions. Maneig de la ràbia. • Creences predominants. Distorsions cognitives. Pensaments i emocions abans, durant i després de l'agressió. • Resolució de problemes. • Factors de risc associats a l'agressió sexuals. Millora de l'autocontrol. • Conseqüències de l'abús per a la víctima i l'agressió. • Mecanismes de defensa que afavoreixen l'abús.

Per a les famílies (si és possible i oportú)	Per a les famílies
• Poder reconèixer el problema. • Saber identificar factors de risc. • Acceptar l'oferiment d'assessorament especialitzat per abordar la problemàtica.	• Afrontament familiar del delictes. • Ús del maltractament transgeneracional. • Suport psico – educatiu i de contenció emocional.

Pel que fa al **Programa d'Intervenció per Agressors Sexuals (SAC)**¹¹ en adults, els continguts i objectius són els següents:

¹¹ *Programa de Control de les Agressions Sexuals*. Departament de Justícia. Generalitat de Catalunya.

Objectius	Coneixements
• Identificar les situacions i emocions de d'alt risc. Aprendre a controlar-les. • Millorar l'habilitat l'assertivitat. • Millorar l'habilitat de comunicació.	• Consciència emocional. • Empatia cap a la víctima. • Mecanismes de defensa. • Distorsions cognitives. • Autocontrol. • Educació afectivo – sexual. • Resolució de problemes. • Habilitats socials i assertivitat. • Desenvolupament de valors i prevenció de recaigudes.

Analitzant els dos programes d'intervenció abans esmentats, tant pel que fa a contingut com a objectius a assolir, i veient les semblances evidents semblances, jo em pregunto si no seria possible aplicar un programa amb característiques, objectius i continguts similars però en l'àmbit de la prevenció primària. No seria possible, per exemple, desenvolupar i aplicar un programa de prevenció de les agressions sexuals dirigits als adolescents? Cal tenir present que cada vegada són més els joves que cometten agressions sexuals. A més dels avantatges des d'una perspectiva psicològica de l'estabilitat personal – quan la persona arriba a l'edat adulta és més difícil modificar la seva personalitat –, els avantatges socials – impacte social provocat per la comissió d'un delictes – i econòmics – les presons són una gran despesa econòmica – són motius més que justificables per intentar desenvolupar un programa de prevenció per aquesta tipologia penal.

Però és que a més, un programa de prevenció d'aquestes característiques ajudaria indirectament a la reducció d'altres conductes delictives com per exemple, la violència de gènere, entre d'altres. No són, aleshores, raons suficients que justificarien un intent de prevenció primària per aquesta classe de delictes? Doncs, si és que sí per què la realitat no canvia? La solució és ben simple, no hi ha voluntat política de canvi real.

Un exemple: tant el Programa SAC, en adults, com el Programa de Tractament de Delictes Sexuals, en menors, és tractar d'empatitzar amb la víctima i treure tots aquells pensaments despectius i d'infravaloració vers la dona. Però realment la societat vol canviar aquests valors radicalment? O solament vol disminuir-los, en casos perillosos com els d'agressors sexuals, però que en general, les dones segueixin estan sota la

dominació masculina? No podem negar que ens trobem davant d'una societat sexista, on el sexe masculí vol seguir estant per sobre del femení: rols de gèneres diferents que segueixen transmetent-se de generació en generació, lleis que impossibiliten a la dona escollir en quant a la seva maternitat – proposta reforma de la Llei d'Avortament de Gallardón – discriminació laboral, utilització del cos de la dona en la publicitat, re victimització de les víctimes d'agressions sexuals o violència de gènere en institucions com la policia o els jutjats, pornografia masclista,...

Un programa de prevenció primària, semblant als programes d'intervenció que actualment s'estan duent a terme, pot suposar no sols un canvi radical en quant a les agressions sexuals, sinó que com he dit anteriorment, podria estendre's a molts altres aspectes, com per exemple la violència de gènere. Els paràmetres treballats en els actuals programes d'intervenció tindrien una eficàcia molt més gran si es realitzen com un aprenentatge curricular més. Sé que és molt pretensions i agosarat que un estudiant de criminologia que encara no té cap mena d'experiència sobre el terreny faci aquestes afirmacions, però la meua, tot i que curta, experiència personal sí que m'ha ensenyat que el coneixement i l'educació són les dues eines més potents que té la prevenció.

L'estat de la qüestió és ben simple doncs: no hi ha material al respecte pel que fa a prevenció primària respecte les agressions sexuals. Sí que n'hi ha, però, de programes d'intervenció – l'efectivitat dels quals no és el meu objecte d'estudi aquí i cosa que posaria en dubte davant dels de prevenció primària – tot i que el meu objectiu serà mostrar com la teoria realitzada fins el moment pels experts en agressors sexuals donen les pautes de com poder realitzar aquesta primera prevenció. Si comencem a veure aquesta prevenció – primària – com una gran eina per a la criminologia, haurem fet un gran pas en la lluita contra els actes delictius.

3 MARC TEÒRIC APLICAT

3.1 PROPOSTA DE TREBALL

Un cop analitzat el marc teòric de referència extraurem les fonamentacions teòriques que serviran de pilar del nostre treball: un programa de prevenció de les agressions sexuals des d'una perspectiva de gènere i d'educació sexual.

Les limitacions del nostre treball, com direm en les conclusions del treball, seran diverses com per exemple que el nostre programa anirà centrat sols als joves de primer a quart d'ESO, o que som plenament conscients que no eradicarem, desgraciadament, les agressions sexuals. Però bé, de tot això en som conscients i ja tindrem temps de parlar-ne a les conclusions finals.

També he de dir que per a l'elaboració del programa he extret idees d'altres autors que ja han tractat aquest tema de forma més teòrica i pràctica com per exemple Santiago Redondo¹² i Félix López Sánchez¹³.

De la teoria abans comentada en podem treure les següents conclusions:

- Sols una part dels agressors sexuals no són susceptibles de tractament: els classificats com a psicòpates per la seva incapacitat de desenvolupar empatia.
- Els agressors sexuals no saben satisfer les seves necessitats afectivo – sexuals d'una forma socialment acceptable: no tenen les habilitats socials necessàries.
- Els agressors sexuals tenen grans distorsions cognitives fortament arrelades: ja siguin emocionals, sexuals, de gènere, de les relacions,...
- Segons la psicologia, la personalitat es va desenvolupant fins a tornar-se immutable i estable un cop arribada a l'edat adulta (agressivitat, impulsivitat, distorsions cognitives,...): a partir d'aquí es pot modificar però és molt més difícil. Millor canviar la conducta quan encara és possible.

¹² Redondo, S. (Ed.) (2002). *Delincuencia sexual y sociedad*. Barcelona. Ariel
Redondo, S (2012). *Programa de tratamiento educativo y terapeutico para agresores sexuales juveniles*. Agencia de la Comunidad de Madrid para la reeducación i Reinserción del Menor Infractor.

¹³ López, F. (1995). *Prevención de los abusos sexuales de menores y educación sexual*. Salamanca. Amarú Ediciones.

- Les agressions sexuals no són fruit exclusivament de factors biològics, sinó que tenen molta importància els factors ambientals (relacions paterno – filials, missatges socials,...).

Un cop extretes aquestes conclusions de la teoria abans esmentada presentaré la meua proposta de treball: el disseny d'un pla de prevenció de les agressions sexuals des d'una perspectiva de gènere i d'educació sexual.

Però per què des d'una perspectiva de gènere i d'educació sexual? Doncs la resposta és senzilla: poden ser les eines necessàries per evitar totes les distorsions possibles i dotar als subjectes de les habilitats necessàries per a satisfer les seves necessitats afectivo – sexuals d'una forma socialment saludable.

La nostra proposta parteix de la idea de lluitar contra el desconeixement i, per tant les distorsions. Ho farem partir del coneixement i l'educació sobre matèries considerades cabdals en els mecanismes distorsionats dels agressors sexuals: la sexualitat i el gènere.

Però tampoc hem d'obviar una altra educació important que també s'ha d'abordar: les habilitats emocionals i la resolució de conflictes. Sense aquest últim punt la resta quedarien sense sentit o, millor dit, sense coherència.

Així doncs podem dir que les matèries que el nostre programa hauria d'enfrontar serien:

Educació sexo – afectiva	Perspectiva de gènere	Habilitats socials i resolució de conflictes.
• Sexualitat sense risc. • Conceptes, mites i falses creences. • Sexualitat, llibertat sexual i gènere. • Conductes sexuals inadequades. • Autoestima. • Assertivitat. • Comunicació. • Empatia.	• Rols i Igualtat de gènere. • Gènere i sexualitat. • Discriminacions de gènere. • Relacions saludables. • Poder i Relacions abusives. • Formes de maltractament.	• Autoestima. • Assertivitat. • Empatia. • Autocontrol. • Comunicació. • Assumpció de responsabilitats. • Resolució de conflictes.

3.2 DETECCIÓ NECESSITATS.

A. CONTEXT.

Hem analitzat el context actual des de dos vessants: la prevenció d'agressions sexuals i el tractament educatiu que reben les temàtiques que hem proposat en el nostre programa (educació sexual, de gènere i habilitats socials interpersonals i intrapersonals) per veure si les nostres propostes teòriques tenen una necessitat pràctica.

El context respecte a la situació de la prevenció de les agressions sexuals ja l'hem analitzat anteriorment, arribant a la conclusió que actualment no existeix cap tipus de prevenció primària per a aquest tipus de conducta delictiva sinó que hi ha un tractament exclusivament d'intervenció (prevenció terciària). Hem analitzat els dos programes d'intervenció per a agressors sexuals (adults i menors), i gràcies la lectura i anàlisi de la teoria existent sobre els agressors sexuals i la seva etiologia, hem extret unes conclusions teòriques que ens han permès realitzar les bases de la nostra proposta pràctica: un programa de prevenció primària de les agressions sexuals basat en l'educació sexual, amb perspectiva de gènere i d'habilitats socials interpersonals i intrapersonals.

Pel que fa al context actual en referència a les temàtiques que constitueixen la base del nostre projecte de programa de prevenció hem vist que aquestes temàtiques proposades no es troben incloses en el currículum, si més no de forma obligatòria i dirigida a tots els alumnes (podríem esperar que l'assignatura Educació per a la Ciutadania i els Drets Humans inclogués aquestes temàtiques, però hem de tenir present que ni és obligatòria i quesols la cursarien l'alumnat de 3r i 4t d'ESO).

També hem passat un qüestionari de solució múltiple per conèixer més aquests contextos i veure quins són els coneixements dels alumnes d'ESO en aquestes matèries. Els resultats obtinguts els veurem en l'apartat següent.

Finalment, per analitzar el context actual també hem realitzat una entrevista a una psicòloga especialitzada en sexologia. D'aquesta entrevista en podem treure les següents conclusions, en paraules de la pròpia entrevistada:

- “Actualment l’educació sexual que reben els nostres joves, encara segueix sent insuficient. Segueixen fent xerrades informatives en quant a mètodes anticonceptius. La sexualitat va molt més enllà dels mètodes anticonceptius”.
- “A nivell polític, parlar, educar en sexualitat no és transcendental i per tant, no s’educa des d’una perspectiva d’ensenyar valors i actituds sinó que s’educa des d’una vessant preventiva de les malalties de transmissió sexual (ETS).”
- “Així, que actualment, a grans trets, la intervenció en prevenció de violència de gènere és molt escassa.”
- “Les noies segueixen estan en una posició inferior i això, es pot observar en les relacions que s’estableixen entre ells i elles.”
- “Tenen una baixa tolerància a la frustració[...]”.

Aquest anàlisi contextual (teòric i pràctic) ens ha permès arribar a la conclusió de quina és la realitat existent i quines són les mancances i, per tant, quina ha de ser la nostra proposta de treball, la qual presentem a continuació.

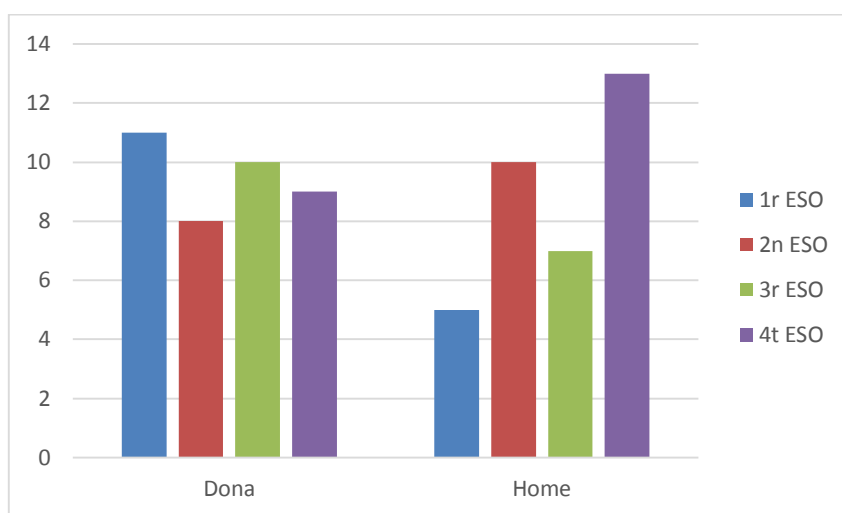
B. INSTRUMENT.

El disseny d’aquest instrument ha estat a partir de l’anàlisi teòric realitzat prèviament i l’anàlisi de la realitat curricular que els estudiants d’ESO tenen actualment. Les preguntes responen a l’interès d’avaluar quins són els coneixements dels alumnes respecte dels indicadors dels quals volíem obtenir informació. Els resultats aquí obtinguts ens serviran per detectar si hi ha unes necessitats reals de les nostres bases teòriques en un context real.

INDICADORS	SUBINDICADORS	ÍTEMS
Ed. Sexo – afectiva.	Sexualitat sense risc.	Cal utilitzar mètodes anticonceptius? És indiferent el mètode anticonceptiu que utilitzi?
	Conceptes, mites i falses creences.	Sexualitat i sexe són sinònims? L'home té més ganes de tenir relacions sexuals que les dones? Creus que mirar pornografia és dolent?
	Llibertat sexual i gènere.	Creus que la pornografia és sexista?
	Autoestima.	En les relacions sexuals/sentimentals és important l'autoestima?
	Assertivitat.	Creus que si "t'enrotlles" amb una persona cal arribar fins al final?
	Empatia.	Si la teva parella no volgués mantenir relacions sexuals, què pensaries?
	Comunicació.	Es important la comunicació en les relacions sexuals/sentimentals?
	Rols i igualtat de gènere.	L'home i la dona poden tenir els mateixos rols socials?
Ed. de gènere.	Gènere i sexualitat.	Sexe i gènere són sinònims?
	Discriminacions de gènere.	L'home i la dona poden tenir els mateixos rols socials? El paper de la dona en la societat és:
	Poder i relacions abusives.	Creus que la teva parella es posi gelosa és una mostra d'amor? La manera de vestir pot ser considerada una provocació sexual?
	Formes de maltractament.	El maltractament pot ser:
Habilitats socials i resolució de conflictes.	Autocontrol	Si veus a la teva parella amb una altra persona, com reaccionaries?
	Resolució de conflictes	Si estàs discutint a crits amb la teva parella què fas?

C. RESULTATS

SEXE	CURS				
	1r ESO	2n ESO	3r ESO	4t ESO	TOTAL
DONA	11	8	10	9	38
HOME	5	10	7	13	35
TOTAL	16	18	17	22	73

Gràfica 1. Distribució del sexe per curs

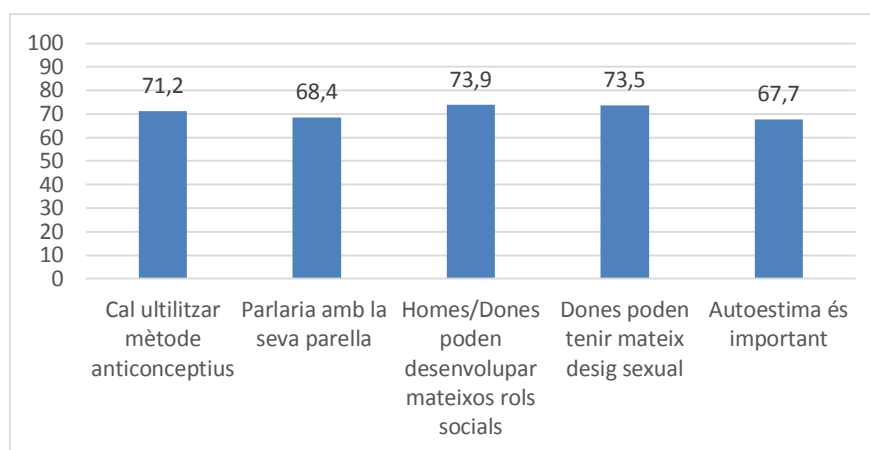
Finalment hem realitzat 73 enquestes a alumnes de tots els cursos de l'Educació Secundària Obligatoria. Cal dir que en algunes preguntes hem hagut d'anul·lar els resultats i comptar-los com a valor perdut (havien seleccionat més d'una resposta). Això fa que no totes les preguntes hagin estat calculades sobre 73 participants, però en cap pregunta hi ha hagut un nombre de respostes inferior a un 80% respecte del màxim total (73). Els resultats que destaquem, de cada pregunta, són els següents:

- Solament un 26% dels enquestats encerten a dir que la sexualitat és més ampla que el sexe.
- Un 20,5% entén que el concepte de sexe té un origen biològic i que el gènere és una construcció social, en contraposició del 58,9% que diu que sexe i gènere són el mateix.

- Un 71,2% afirma que cal utilitzar mètodes anticonceptius, mentre 28,8 que no sempre és necessari.
- D'altra banda un 51,7% té present que la comunicació és un element clau de les relacions sexo – afectives.
- Un 68,4% parlaria amb la seva parella i l'intentaria ajudar en cas d'haver-hi algun problema si aquesta no volgués mantenir relacions sexuals.
- Un 73,9% està convençut que tant els homes com les dones poden desenvolupar els rols socials que desitgin sense importar del sexe que siguin.
- Un 73,5% pensen que tant homes com dones poden tenir les mateixes ganes de mantenir relacions sexuals.
- Un 61,8 diu que prefereix els preservatius com a mètode anticonceptiu, perquè protegeixen de tot, mentre que un 23,5 % pensa que és indiferent el mètode anticonceptiu a utilitzar.
- Solament un 10,9% pensen que la gelosia no és una mostra d'amor.
- Un 65,2% pensa que cadascú pot arribar fins on cada persona vulgui lliurement pel que fa a les relacions sexuals.
- Només 45,7% pensa que la pornografia no és dolenta de per sí.
- Solament un 38,4% pensa que la pornografia és sexista.
- Sols un 21,7% creus que la forma de vestir no és provocativa i que cadascú pot vestir com vulgui.
- Un 61,9% parlaria tranquil·lament amb la seva parella si l' enxampés amb una altra persona i després decidiria què fer amb la relació.
- Un 65,7% si estigués discutint amb la seva parella pararia fins que es calmessin i aleshores continuarien parlant, però en cap cas creuen que discutir sigui acceptable com una forma de relacionar-se.
- Un 57,6% sap quines són les diferents formes de maltractament que poden existir: físic, sexual, psicològic, social i econòmic.
- Només 39,5% creu que la dona encara segueix patint discriminacions, i 43,9% pensa que el rol de la dona i el de l'home són iguals i que no hi ha discriminacions.
- Solament un 46,8% creu que no cal la penetració per tenir una relació sexual satisfactòria i creu que hi ha altres maneres de gaudir del sexe.
- Un 67,% creu que l'autoestima és important en tots els àmbits.

La primera conclusió a la qual arribem amb aquests resultats és que solament en 5 de les 20 preguntes plantejades als nostres enquestats podem dir que 2/3 dels participants tenen uns coneixements mínims sobre els temes preguntats:

- Un 71,2% afirma que *cal utilitzar mètodes anticonceptius*.
- Un 68,4% *parlaria amb la seva parella* i intentar ajudar en cas d'haver-hi algun problema si aquesta no volgués mantenir relacions sexuals.
- Un 73,9% està convençut que tant els *homes com les dones poden desenvolupar els rols socials que desitgin sense importar del sexe que siguin*.
- Un 73,5% pensen que tant homes com dones *poden tenir les mateixes ganes de mantenir relacions sexuals*.
- Un 67,7% creu que *l'autoestima és important en tots els àmbits*.

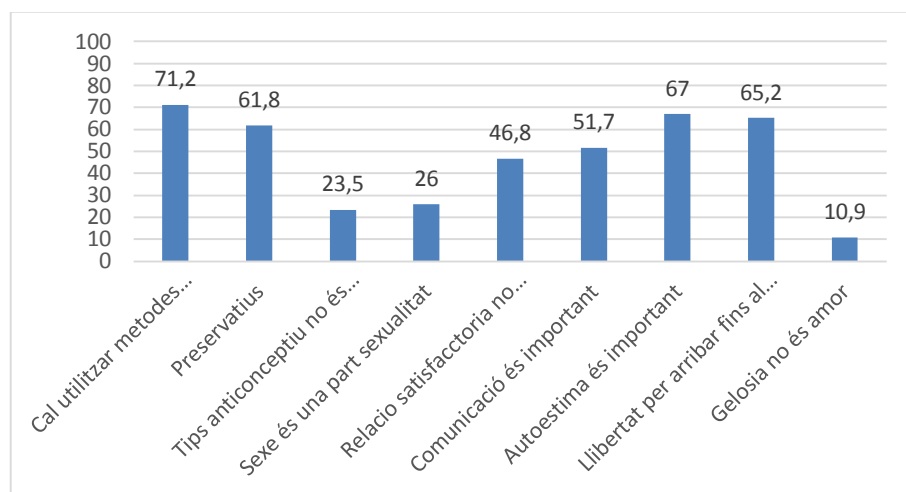
- Gràfica 2. Distribució percentual de valoracions sobre sexualitat

Això vol dir que de les altres 15 preguntes menys del 66,6% dels adolescents enquestats *no tenen clars* els seus coneixements sobre l'educació sexo – afectiva, la perspectiva de gènere ni les habilitats interpersonals i intrapersonals necessàries per completar els coneixements dels dos primers temes. Per tant, podem dir que les nostres sospites de manca de coneixements, en els nostres adolescents en aquestes matèries, estan sent recolzades pels resultats que ara mateix estem analitzant.

A més, cal afegir que les preguntes amb un millor percentatge de resposta entren alhora en contradicció amb percentatges de respostes posteriors. Posarem exemples perquè quedi més clar:

Un 71,2% dels adolescents enquestats afirma que *cal utilitzar mètodes anticonceptius*, però solament un 61,8% escull els *preservatius com a mètode anticonceptiu* mentre que un 23,5% diu estar d'acord en que el *mètode anticonceptiu no és important*. Això ens mostra que tot i que cada vegades són més conscients de l'ús dels anticonceptius, encara no són prou conscients que el mètode anticonceptiu a utilitzar és molt important, ja que no sols cal evitar l'embaràs sinó també les ITS.

- Més *carències en l'educació sexual* les trobaríem en que solament un 26% dels enquestat sap que el *sexu és una part de la sexualitat* i que aquesta té un camp d'afectació molt més gran. O el fet que només un 46,8% dels enquestat tingui clar que per a una *relació sexual satisfactòria no cal la penetració*, sinó que hi ha moltes altres formes de gaudir d'una relació sexual.
- També és molt important que solament un 51,7% pensi que la *comunicació és un element important de les relacions sexo – afectives*, o que un 67% pensi que *l'autoestima també ho és*.
- Que no tothom pensi que un no és *lliure de voler arribar fins on un vol quan manté relacions sexuals* (recordem que el percentatge era del 65,2%). I més escandalós és que un ridícul 10,9% pensa que la gelosia no és una mostra d'amor!

- Gràfica 3. Distribució percentual de valoracions sobre educació sexo – afectiva.

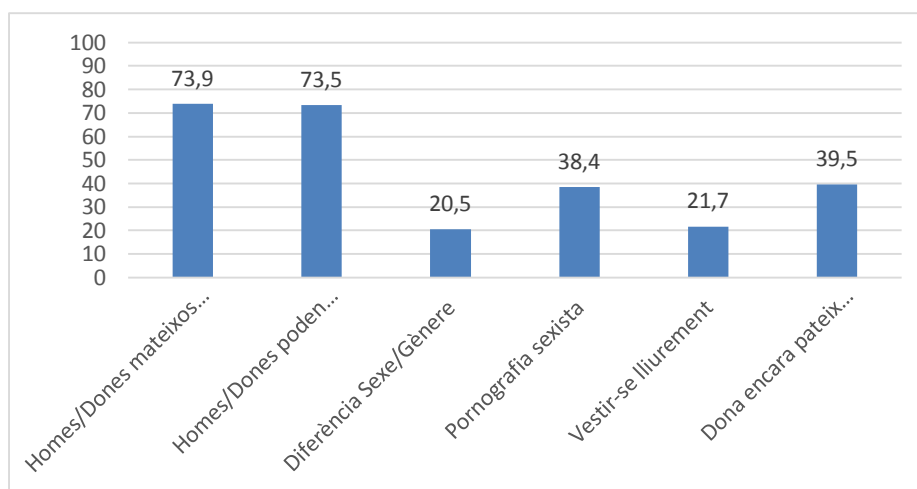
Si no tenim clar elements com aquests, quines relacions sexo – afectives ens pensem que tindran aquests adolescents, en aquesta etapa, o quan estiguin en l'edat adulta?

Per tant, des del nostre punt de vista, els resultats ens mostren que l'educació sexo – afectiva que reben els adolescents – si és que en tots els instituts en reben – es centren única, i exclusivament, en l'aprenentatge dels mètodes anticonceptius. És per aquest motiu que creiem que una bona educació sexo – afectiva és imprescindible per diversos motius:

- La teoria ens mostra que una bona educació sexual és necessària per eliminar prejudicis, falsos mites, distorsions cognitives,... en l'individu, i en concret dels potencials agressors sexuals.
- Perquè els resultats mostren que l'educació sexo – afectiva que actualment reben els adolescents és insuficient.
- Finalment, perquè l'adolescència és l'etapa on l'individu acaba desenvolupant la seva personalitat i, per tant, una bona base en aquesta fase pot assegurar un bon desenvolupament personal.

Pel que fa al gènere podem dir el mateix. Hi ha elements contradictoris en les respostes.

- És veritat que tenim un 73,9% que creu que *homes i dones poden desenvolupar els rols socials que desitgin sense importar del sexe que siguin* o un 73,5% pensen que tant *homes com dones poden tenir les mateixes ganes de mantenir relacions sexuals* eliminant aquella distorsió de gènere que els homes sempre en tenen ganes i que les dones mai.
- Però també ens ensenyen els resultats que solament un 20,5% té clar la *diferència entre sexe (biològic) i gènere (construcció social)*, o només un 38,4% creu que la *pornografia actual és sexista*.
- També veiem com poc més d'una cinquena part, un 21,7% creu que *cadascú pot vestir-se lliurement i que no té per què ser una provocació*. Per altra banda, que només el 39,5% cregui que la *dona encara segueix patint discriminacions* en la societat actual ens mostra com, tot i haver per petits passos, encara ens queda molt camí per recórrer.

- Gràfica 4. Distribució percentual de valoracions sobre gènere.

Així doncs, i per concloure amb l'anàlisi dels resultats obtinguts, creiem que per respondre a les necessitats detectades en aquest anàlisi dels resultats mostrats pel nostre instrument, proposem que les nostres propostes temàtiques del programa siguin l'educació sexo – afectiva amb perspectiva de gènere i l'assumpció de les habilitats interpersonals i intrapersonals necessàries per a desenvolupar correctament aquestes educacions per part dels participants. Aquestes propostes temàtiques no sols es veuen recolzades per les mancances aquí detectades, sinó que també per l'àmplia teoria anteriorment estudiada.

3.3 DISSENY DEL PROGRAMA

A. DESTINATARIS I EQUIP PROMOTOR.

L'equip que dirigirà aquest projecte estarà compost per criminòlegs, pedagogs, psicòlegs i sexòlegs. Els tallers seran dirigits per experts, membres de l'equip de coordinació.

Els destinataris d'aquest programa són tots els alumnes de l'educació secundària obligatòria (ESO). S'ha triat aquest grup perquè comprèn l'etapa de l'adolescència, on els joves comencen a tenir els primers contactes en matèria sexual i afectiva, i comencen a desenvolupar la seva personalitat i creences. Per tant necessiten les eines adequades per al seu correcte desenvolupament personal i sexo – afectiu.

L'altra motiu que explicaria la tria d'aquest perfil de destinataris és el fet que, com hem dit anteriorment, es troben en una etapa de desenvolupament de la personalitat. Aquesta no és estable fins entrada l'edat adulta (etapa post – adolescència), per tant un aprenentatge en aquestes edats seria més efectiva que una teràpia d'intervenció en una etapa més adulta on la personalitat (i per tant també les creences i distorsions cognitives) ja es troba estable i té una modificació més difícil.

La nostra idea és que aquest programa estigui inclòs en l'aprenentatge curricular durant les sessions de tutoria que tenen setmanalment els alumnes d'ESO.

B. OBJECTIUS I CONTINGUT.

El nostre objectiu general en aquest programa de prevenció és dotar als adolescents dels coneixements necessaris en matèria d'educació sexual, amb perspectiva de gènere i habilitats socials i resolució de conflictes. Amb aquesta finalitat intentarem que els joves aprenguin com tenir relacions sexuals i sentimentals saludables i satisfactòries, promoure la igualtat de gènere i dotar els adolescents de les habilitats intrapersonals i interpersonals necessàries per a realitzar les tasques anteriors correctament.

Per tant no podem parlar en cap cas que les tres gran temàtiques aquí tractades estiguin deslligades l'una de l'altra, sinó ans al contrari, per això les aprendrem conjuntament sempre que sigui possible.

CONTINGUTS	Educació sexo – afectiva	Perspectiva de gènere	Habilitats socials i resolució de conflictes.
CONTINGUT ESPECÍFICS	• Sexualitat sense risc. • Conceptes, mites i falses creences. • Sexualitat, llibertat sexual i gènere. • Conductes sexuals inadequades. • Autoestima. • Assertivitat. • Comunicació. • Empatia.	• Rols i Igualtat de gènere. • Gènere i sexualitat. • Discriminacions de gènere. • Relacions saludables. • Poder i Relacions abusives. • Formes de maltractament.	• Autoestima. • Assertivitat. • Empatia. • Autocontrol. • Comunicació. • Assumpció de responsabilitats. • Resolució de conflictes.

Entenem que tot i tenir 3 temàtiques diferenciades totes elles es troben relacionades per poder aprendre cadascuna d'elles d'una forma satisfactòria. Per exemple: no podríem dir que hem tingut èxit en l'educació sexual si la persona té discriminacions de gènere. O a la inversa: no podem dir que hem realitzat una bona educació en igualtat de gènere si un dels alumnes no acceptés la llibertat/orientació sexual de cadascú. O no podem dir que hi ha hagut una bona educació sexual sense una bona autoestima o comunicació, ni tampoc acabar amb la discriminació de gènere sense l'empatia i l'assertivitat.

Així doncs, primer de tot caldria definir els conceptes sobre els quals volem incidir perquè quedi ben clar en quin sentit utilitzem cada terme i entendre bé el seu significat.

- Educació sexual.

No podem entendre l'educació sexual solament com aquella que parla del sexe, les relacions sexuals o la prevenció de les malalties de transmissió sexual o de l'embaràs no desitjat. Hem d'entre que l'educació sexual és molt més àmplia i engloba molts més

temes: orientació sexual, igualtat sexual, llibertat sexual, comunicació, autoestima, assertivitat, mites o falses creences, dubtes, pors, ...

- **Perspectiva de gènere.**

Entendre les diferències conceptuals entre gènere i sexe. Entendre que les diferències biològiques no justifiquen les diferències ni les discriminacions socials. Saber detectar que ens trobem en una societat sexista on la dona es tracta com a inferior en diferents àmbits: social, sexual, afectiu, econòmic, laboral,...

- **Resolució de conflictes.**

Hem de dotar als nostres adolescents de les habilitats/eines necessàries per a que aprenguin a relacionar els seus conflictes, tant a nivell interpersonal com a nivell intrapersonal. Per això cal ensenyar tècniques d'autocontrol de la impulsivitat i de la ira, l'assumpció de responsabilitat dels seus actes, l'empatia, l'ús del diàleg, la comunicació, el respecte, ...

C. ACTIVITATS I RECURSOS.

A continuació veurem una taula on es mostra quina activitat es dura a terme, en quin ordre i quin és el seu contingut i objectiu. Les sessions es realitzaran durant l'hora setmanal que els alumnes tenen destinada a la tutoria. El programa es realitzaria a inicis del mes d'octubre i duraria 10 - 12 setmanes, entenent que algun taller potser dura més d'una sessió. Per tant, el programa estaria pensat per realitzar-se durant el primer trimestre del curs escolar.

Cronologia/ Sessions	NOM	TEMÀTICA	CONTINGUT	OBJECTIU ESPECÍFIC	RECURSOS
1	Sexualitat, comencem a parlar-ne?	Educació sexo – afectiva	Educació sexo - afectiva	Conèixer l'amplitud de l'educació sexo –afectiva.	PPT teòric (suport). Diapositives del cos.
2	Coneixem els mètodes anticonceptius ?	Educació sexo – afectiva	Mètodes anticonceptius	Conèixer els diferents mètodes i les seves característiques.	PPT teòric. Mostres dels diferents mètodes anticonceptius.
3	Coneixem les infeccions de transmissió sexual?	Educació sexo – afectiva	Conèixer ITS	Conèixer les ITS, les seves característiques i vies de contagi.	PTT teòric.
4	Iguals, però diferents	Perspectiva de gènere	Diferència entre gènere i sexe + conèixer estereotips.	Primer contacte amb els conceptes de gènere i sexe i els estereotips que comporta el gènere.	PPT teòric (suport) Cartolina. Bolígraf.
5	Diversitat sexual	Educació sexo – afectiva, gènere i habilitats socials.	Llibertat/ igualtat sexual	Eliminar els prejudicis i distorsions vers la sexualitat i el gènere.	Cartolines amb els enunciats.
6	Per a tots els gustos	Educació sexo – afectiva i habilitats socials.	Mites, falses creences i necessitats afectives.	Eliminar el concepte de sexe = coit. Ampliar els coneixements de les relacions sexo –afectives.	Cartolina i bolígraf.
7	No és no!	Educació sexo – afectiva, gènere i habilitats socials.	Relacions saludables/ conductes abusives	Identificar situacions de pressió i/o coacció i saber dir que no.	Cartolines.
8	Què passa si dic que no?	Educació sexo – afectiva, gènere i habilitats	Comunicació, assertivitat, empatia,	Desenvolupar la capacitat d'assertivitat i	Material per al <i>Role Playing</i>

		socials.	autoestima,...	presa de decisions en les relacions.	
9	Rols de gènere i discriminacions	Perspectiva de gènere	Ampliació dels conceptes	sexisme, patriarcat, feminisme, violència de gènere,...	PPT teòric (suport). Cartolines. Material per al <i>Role Playing</i>
10	Resolució de conflictes	Habilitats social	Saber escoltar, cooperar, negociar, calmar-se	Donar els coneixements necessaris per a una resolució no violenta dels conflictes.	PPT teòric. Material per al <i>Role Playing</i>

D. SISTEMA D'AVALUACIÓ.

El sistema d'avaluació d'aquest programa serà la següent:

- *Avaluació diagnòstica* → S'ha realitzat passant un qüestionari a diferents alumnes de la ESO, des de 1r fins a 4t, de l'INS Banús de Cerdanyola del Vallès per saber quins eren els seus coneixements d'educació sexual i de gènere. També s'ha realitzat una entrevista a una psicologia – sexòloga per poder conèixer així millor el context en matèria d'educació sexual i de gènere que reben els estudiants de l'ESO actualment.
- *Avaluació del procés* → Els alumnes tindran un diari de camp que hauran d'omplir un cop finalitzat cada taller i que serà entregat a final del programa. Servirà per avaluar els coneixements apresos, les mancances que hi pugui haver en el programa, les millores proposades i el grau de satisfacció dels participants.
- *Final* → L'equip de coordinació del programa analitzarà tots els diaris de camp que han realitzat els alumnes durant el llarg del programa. També es tornarà a passar el qüestionari realitzat en l'avaluació diagnòstica per veure si els resultats han variat.
- *Diferida* → Cada tutor, juntament amb l'equip pedagògic, realitzarà, al final del curs (no al final del programa) un informe del seu corresponent grup, valorant el programa i els resultats obtinguts gràcies a aquest tenint en compte l'aplicació dels coneixements adquirits en les hores acadèmiques.

4 CONCLUSIONS

Un cop arribats al final d'aquest treball podem arribar a la conclusió que una prevenció primària en matèria d'agressions sexuals a través d'una perspectiva de gènere i d'educació sexo – afectiva és possible per les següents raons:

- Tenim una base teòrica que fonamenta la nostra proposta.
- Tenim uns resultats d'un context real que ens mostren unes mancances de coneixement que nosaltres eliminaríem amb la nostra proposta.
- Tenim programes d'intervenció que treballen específicament matèries que nosaltres proposem, com per exemple, l'empatia, l'autoestima, les discriminacions de gènere,... i semblen obtenir uns bons resultats. Per què no fer-ho en l'àmbit de la prevenció primària?
- No hi ha cap raó ni teòrica ni pràctica que negui que l'existència del nostra programa serà un fracàs. Tampoc un èxit, però per intentar-ho no hi perdem res.

Al ser solament un programa pilot no podrem valorar les seves aplicacions pràctiques ni per tant les seves conclusions d'aplicabilitat, però sí que podem fer un altre exercici igualment interessant com és parlar de les limitacions que pot tenir un enfocament teòric i un programa amb aquestes característiques.

Primer caldria veure les limitacions que pot comportar un enfocament de les agressions sexuals des d'un punt de vista de prevenció primària. Aquest tipus de prevenció es caracteritza per ser la que elimina els factors de risc. Per tant no podríem parlar mai de delinqüents sinó de factors de risc potenciadors de delinqüents. Aquí ens toparíem amb les típiques dificultats polítiques acostumades a tenir una actitud reactiva (actuar a posteriori) davant dels problemes. Per què destinar una partida econòmica a evitar uns factors de risc que no són més que factors probabilístics, quan poden destinar una partida pressupostària solament per aquells que finalment acabin delinquent? La resposta és simple i ja s'ha dit al llarg del treball: econòmicament surt més rentable la prevenció primària que no pas la prevenció terciària¹⁴ (a la qual s'hi ha de sumar les despeses que representen l'estada en un centre penitenciari). L'altre problema teòric que ens

¹⁴ Marshall, W.L. (2001) *Agresores sexuales*. Barcelona. Ariel.

trobaríem és el fet que al aplicar una prevenció educativa, els resultats no serien visibles fins a llarg termini, és a dir, per exemple que les actituds sexistes i patriarcals de la nostra societat no serien eliminats d'un dia per l'altre amb aquest tipus de prevenció.

Deixant de banda les limitacions teòriques amb què ens poguéssim trobar, la proposta de programa aquí plantejat també té les seves limitacions, que poden concretar-se en les 3 següents:

- El programa està dirigit a l'àmbit educatiu, això vol dir que ens deixem altres àmbits d'actuació que també haurien de rebre aquests coneixements sexo – afectius i de gènere, com per exemple la família. Aquesta és una institució de socialització primària per als adolescents, per tant si l'ambient familiar no és procliu als objectius del programa les capacitats de canvi del jove són més limitades.
- La pròpia institució en la qual s'implantarà el programa també pot ser una limitació si l'equip docent i pedagògic no té la suficient preparació en aquests matèries. Aquests han de ser un exemple a seguir pels alumnes en el dia a dia.
- Les activitats del programa estan dirigides al primer any de vida del programa. La seva idea és que hi hagi una continuïtat de la seva aplicació des de primer a quart d'ESO any rere any. Per tant hauria d'ampliar-se el nombre i diversitat d'activitats proposades i adaptar-les a l'edat a les qual seran dirigides. Així no es repetirien any rere any i podríem aconseguir que cada curs comportés una ampliació i profundització dels coneixements sobre les temàtiques proposades pel programa.

Així doncs, veiem que la nostra proposta ja comença amb limitacions. Però no hem d'oblidar que es tracta d'una proposta pionera a Catalunya i amb una perspectiva teòrica i pràctica novadora i poc treballada fins al moment. Estem convençuts que si aquesta línia de treball es profundament estudia de forma multidisciplinar (psicologia, criminologia, pedagogia, jurídica, ...) podrem obtenir una eina que marcarà un precedent des d'un punt de vista criminològic però també educatiu.

5 BIBLIOGRAFIA

- Ainsworth, M.D.S i companyia (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the Strange Situation*. Hillsdale, NJ, Lawrence Erlbaum.
- Bartholomew, K (1993). *From childhood to adult relationship: Attachment theory and research*, a S. Duck (ed.), *Learning about Relationships: Understanding Relationship Processes series*, vol. 2. Newbury Park CA, Sage Publications.
- Cartoni, F; heil, P i Marshall, W.L. (1996). *Sex as a coping mechanism and its relationship to loneliness and intimacy deficits in sexual offending*. Ponència presentada al 15è Annual Research and Treatment Conference of the Association for the Treatment of Sexual Offenders, Chicago.
- DSM – IV “Trastorn sexuals i de la identitat sexual”. Parafilies
- López, F. (1995). *Prevención de los abusos sexuales de menores y educación sexual*. Salamanca. Amarú Ediciones.
- Lusignan, R.; McKibben, A i Proulx, J (1996). *Relationship between affective components and sexual behaviors in sexual aggressors*, *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 8, pp. 279 – 289.
- Marshall, W.L. (2001) *Agresores sexuales*. Barcelona. Ariel.
- *Programa de Control de les Agressions Sexuals*. Departament de Justícia. Generalitat de Catalunya.
- *Programa de Tractament de les Agressions Sexuals*. Departament de Justícia. Generalitat de Catalunya.
- Rada, R. T. (1978). *Clinical aspects of the rapist*. New York, Grune & Stratton.
- Redondo, S. (Ed.) (2002). *Delincuencia sexual y sociedad*. Barcelona. Ariel
- Redondo, S (2012). *Programa de tratamiento educativo y terapeutico para agresores sexuales juveniles*. Agencia de la Comunidad de Madrid para la reeducación i Reinserción del Menor Infractor.
- Vázquez Mezquita, B (2005). “Psicología forsense”. Madrid. (Cap. 3.2.) Síntesis.